

ВИСВІТЛЕННЯ СУТНОСТІ ПОСТПОМОДЕРНІЗМУ ЯК ПРЯМОЇ ПРОТИЛЕЖНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУ МОДЕРНУ

© СУКЕННИКОВ, О.В.

Управління освіти Святошинської районної в місті Києві державної
адміністрації (Київ, Україна)

E-mail: sukennikov@ukr.net

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-3362-7999>

*Управління освіти Святошинської районної в місті Києві державної адміністрації,
вул. Якуба Колоса, 6-А, 03148 Київ, Україна*

*Department of Education of Sviatoshynska district in the city of Kyiv state administration,
st. Yakub Kolos, 6-A, 03148 Kyiv, Ukraine*

Анотація

Актуальність дослідження соціокультурні трансформації частіше за все проявляються не лише у зміні світовідчуття людини, а й зачасти в перетворенні політичного, економічного, соціального життя суспільства, де знецінено аксіологічні установки, що становили основу європейської спільноти, а в результаті все, що вважалося ідеалом, який становив основу життя не лише загалом суспільства, але й конкретної людини, втрачає свою сутність, перетворюючись на ілюзію та постає своєрідним «метанаративом», що створює норми, що в свою чергу позбавляє людину права на реальну свободу. Разом із «метанаративом», вмирає сама людина, образ якої, руйнується під впливом світоглядних та соціокультурних трансформацій. В сучасному світі проблема людини є однією з ключових в філософії, адже є альфою і омегою філософського дискурсу.

Мета і завдання статті полягають у вивченні особливостей соціальної програми постмодернізму крізь призму його протиставлення соціальному проекту модерну та у розробці науково-методологічної бази для систематизації наукових ідей з метою створення нового суспільства, що у свою чергу створить підґрунтя для формування сучасної та оновленої суспільної свідомості. На основі заявлених приписів вважаємо необхідним розглянути постмодернізм як результат на сталі погляди і шаблони модернізму та на основі отриманих висновків визначити його вплив на становлення сучасного суспільства.

Наукова новизна: у статті основна думка полягає в тому, що людина в сучасному розумінні – це не вічна онтологічна даність, а світоглядний концепт парадигми модерну, який утворився у наслідок звільнення західноєвропейського суспільства від зовнішнього примусу. Основну увагу зосереджено на тому, що людина не є альфою і омегою світу, вона виступає вторинною ланкою щодо світу і детермінованим явищем з не сумісними між собою елементами. Підкреслено деструктивну роль соціального проекту модерну, адже він спрямований виявити «смерть людини», що в свою чергу перетворює людину в дивідуума.

Ключові слова: індивідуум, людина, суб'єкт, дивідуум, надлюдина, Бог, модерн, постмодерн.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У середньовічні часи геоцентризм виступав основною течією, яка сформувала підґрунтя і становила основу для розуміння проблем людини, адже вона розглядалася лише з точки зору онтологічної чи соціальної проблематики, що на нашу думку є недоцільним та своєчасно критичним значенням, адже в даний час, як зауважував В. Лекторський [1], вже існувала соціальна програма модерну, що уособлювала в собі поєднання рівності та свободи, а також звільнення людини від нагромадження та «навал» соціуму, але дана програма не була реалізована з світоглядних причин, адже головним концептуальним принципом модерну постає розум, а не Бог як це було в премодерну добу. Поразка полягала також і в соціальному аспекті нерівності, який не призвів до рівності, а лише збільшив існуючу «прірву» між пануючими та «слугами».

Однак, найбільш істотне значення для зміни соціальних поглядів визначили утопічні проекти соціалізму, які окреслили фактичні та об'єктивні причини неможливості існування «універсального рішення», яке «за змахом» буде вирішувати всі проблеми людства і людини зокрема, а тому потрібно відійти від існуючих ідеалів та приймати

дійсність такою як вона є, з наявними соціальними проблемами та розумінням, що їх вирішення об'єктивно залежить виключно від суб'єкта з яким воно опосередковано пов'язано. Дотримуючись у своїй позиції інтелектуального дискурсу, ми розуміємо, що людина у будь-якій сфері діяльності, незалежно від дії обставин, керується особистим інтересом, пригнічуючи та поневолюючи інших людей, що доводить неможливість уникнення соціальної нерівності, адже людина по своїй натурі досить егоїстична та обмежена, що зосереджує всю її увагу та дії виключно на об'єкті власних бажань та прагнень, методи та способи досягнення яких не мають обмежень [1, с. 8].

Дані твердження знайшли підтвердження у працях Ф. Гваттарі, М. Фуко, Ж. Дельоза, які зосередили основну увагу не лише на проблемі існування нерівності в соціальних класах, але й окреслили проблему існування «ідолів», що призводять до своєрідного поневолення, вважаючи це за норму соціального буття, яка існує лише в даному контексті без можливих варіантів відступу від встановлених норм, показавши всю несправедливість існуючого ладу, який диктує правила, що не підлягають оскарженню. Але сучасний світ диктує нам свої правила, які на пряму пов'язані соціокультурними

Висвітлення сутності постмодернізму як прямої протилежності соціального проекту модерну

трансформаціями та не мають нічого спільного з звичними та усталеними цінностями людини, піднявши на перше місце кризу соціалізації, що потребує не лише філософського обговорення, але й визначення варіантів для правильного мислення, адже дана криза, на думку О. Лесевицького, перш за все проявляється у парадигмальній розколості, яка балансує на межі цінностей модерну та постмодерну.

Та незважаючи на це універсальний соціальний проект модерну починає втрачати свою перевагу над іншими, адже відносини в соціальній сфері, побудовані на всеосяжному контролі та передбачуваному результаті переваги однієї версти над іншою, не здатні задовольнити більшість, що в свою чергу призводить до залежності одних перед іншими, від чого соціальна напруга та невдоволення лише зростають, а самий проект стає утопічним та призводить до страшних форм «закабалення». Ми можемо з впевненістю говорити про так зване розчарування в проекті модернізму, адже він не зміг виконати основну вимогу сентенції Протагора «людина є мірою всіх речей», адже всі істини відносні та мають значення лише для самої людини, яка виступає джерелом морально-правових норм, що мала б покласти край суспільній нерівності, адже визначення поняття «людина» розглядається як мірило всіх речей завдяки тому, що вона володіє

розумом, а тому здатна самостійно раціонально керувати всіма соціальними процесами. Основна теза полягала у відстороненні від позицій премодерну, а саме звільнення людини від служіння «ідолу», пізнання самої себе через звільнення від забобонних «надумок» тодішнього суспільства, а тому маємо всі ознаки деструктивної парадигми в змісті соціального проекту модерну.

Практична реалізація програми модерну відбувалася у ході знеособлення Бога, що знайшло відображення у філософії Нового часу, та раціонального пояснення його сутності в період Просвітництва, що найкраще була висвітлена Л. Фейербахом, який гостро критикував релігію, за його словами: «Божественна сутність – не що інше, як людська сутність, очищена, звільнена від індивідуальних кордонів, тобто від дійсної, тілесної людини, об'єктивована, тобто розглянута і шанована в якості сторонньої, окремої сутності. Тому всі визначення божественної суті відносяться і до сутності людської» [1].

Релігія завжди йде попереду філософії, не лише в історії людства, але й в свідомості кожної особистості, адже перш ніж людина починає шукати сутність в собі, вона утврджує її поза собою. Адже як писав Л. Фейербах свідомість бога з різних точок зору може характеризуватися так само як і самосвідомість людини, адже «релігія є перша і до того ж непряма

самосвідомість людини. Свою власну сутність людина об'єктивує в якості іншої сутності. Релігія – дитяча сутність людства; але дитина свою сутність, людини, розглядає як щось стороннє: людина, оскільки вона дитина, об'єктивує себе в якості іншої людини» [1].

В даних помислах чітко висвітлюються гегелівські традиції об'єктивного ідеалізму, який розкривається в процесі розвитку самосвідомості у напрямку до здійснення свободи. Г. Гегель розглядав релігію як мету, яка реалізується завдяки актуалізованій у культурі єдності суб'єктивного і об'єктивного, синтезу, який можна зрозуміти тільки крізь призму відстороненого від конкретно-історичної суб'єктивності раціоналізованого всезагального [2, с. 253-256], тоді як Л.Фейєрбах зауважував, що релігія уособлює собою безлад який провокує розлад людини не лише з навколишнім світом, а з самою собою, у власному розуміння «себесприйняття», а тому має бути повністю знищена. Л. Фейєрбах наголошує на необхідності трансформації релігії, що має забезпечити перехід від теоцентризму до антропоцентризму, адже це допоможе усвідомити спорідненість божественної та людської сутності.

Л. Фейєрбах, зосереджував основну увагу на необхідності відокремлення людини від релігії у

майбутньому, тоді як Ф. Ніцше, у «Веселій науці» набагато радикальніше зосереджує свою думку з даного питання, стверджуючи: «Бог помер! Бог не воскресне! І ми його вбили! Як тішимося ми, вбивці з убивць!» [3]. Тобто ми розуміємо, смерть Бога – це подія, яка вже відбувалася. На думку М. Бердяєва, «філософія Гегеля безбожна, в ній немає свідомості конфлікту особистого і універсального, немає божественної жалості до страждаючої людини, до страждаючої тварі» [6]. На наш погляд, М. Бердяєв доцільно акцентує увагу на тому, що у філософії Г. Гегеля, релігія і культ ведуть не до Бога, а до «якоїсь земної тотальності, держави, яка настільки ж «природна», як і людина. Адже, на думку Г. Гегеля, «релігія і основа держави – одне і те ж: вони тотожні в собі і для себе... В релігії і державі – одне поняття свободи. Це поняття є найвище з того, що дано людині, і воно втілюється людиною. Потрібно розуміти, що народ, який має погане поняття про бога, має і погану державу, поганий уряд, погані закони» [2, с. 400].

Розглянувши дану теорію через призму антропологічної проблематики, ми усвідомлюємо, що основною тезою виступає необхідність вільної самореалізації людини в соціумі, адже з точки зору Г. Гегеля, людиною можливо повноцінно розглядати як соціального суб'єкта лише у момент її повної соціалізації, що описує

один з приписів Христа: «В цю мить коли Ісус в описі апостола виступає відчуженим від усякої дійсності і від всього особистого, найменше можна уявити собі його сутність як індивідуальність, особистість» [2, с. 169].

На противагу раціональній релігії Г. Гегеля, Ф. Ніцше виступає з протилежною позицією стверджуючи, що слова «Бог мертвий» означають не що інше, як те, що надчуттєвий світ позбувся своєї дієвої сили. Бог не дає життя. Бог – найменування сфери ідей, ідеалів. Ця сфера надчуттєвого, починаючи з Платона і вважається справжнім, з точки зору реальності, дійсним світом. На відміну від нього чуттєвий світ лише поцейбичний і мінливий – тому він здається і недійсним [3].

Виникає нове питання якщо «Бог мертвий» то «що залишилося?». Ф. Ніцше розкриває сутність даної колізії, наголошуючи на тому що після смерті Бога, залишилося ніщо, яке М. Гайдеггер тлумачить як відсутність надчуттєвого світу та притаманних йому ідеалів. У результаті з'являється істинно нова соціальна програма – після смерті Бога людина не зникає, вона живе, але у своєму власному світі, який створив не Бог, а сама людина. Людина прийшла на місце Бога і почала будувати власне людське суспільство.

Побудова нового, здавалось би звільненого від традиції та забобонів суспільства, після смерті Бога, стала завданням людини,

яка тепер вже не мала можливості перекласти відповідальність, і сама стала відповідальною за себе. Між тим, на думку Ф. Ніцше, світ, який створила людина, на відміну від світу, що створив Бог, не можна було охарактеризувати словами «добре воно», навпаки, світ та й сама людина, особливо після смерті Бога, виявився аж надто недосконалим, що детально висвітлює мислитель у роботі «Людське, надто людське», в якій детально розкривається амбівалентність людських цінностей та їх історично змінний характер.

Поряд з іншим, Ф. Ніцше детально описав особливість людини в модерній парадигмі: «Першою ознакою того, що звір став людиною є те, що його дії спрямовані не на благополуччя даної миті, а на дійсний добробут, людина стає корисною, що характеризується тим, що вперше з'являється вільне панування розуму. Досягнуто більш високого рівня і людина наповнює коло пануючих почуттів чесними мотивами і підпорядковує себе їм, що дозволяє їй керувати тільки на користь; вона шанує і хоче бути шанованою... вона розуміє залежність своєї користі від того, що вона думає про інших і що інші думають про неї, а тому на вищому щаблі моральності вона стала самостійним законотворцем, що призвело до стрімкого розвитку поняття корисного і гідного... вона живе і діє як індивід колективу» [4].

За Ф. Ніцше, соціальний проект модерну отримав своє логічне закінчення - коли людина звільнилася від зовнішнього примусу звичайного «укоріненого» й сама стала творцем власного життя. Даний ідеалістичний проект не міг задовольнити мислителя адже він стверджував: «людей я не люблю. Людина для мене занадто недосконала. Любов до неї вбила б мене» [4]. Саме звідси бере свій початок ідея про прихід Надлюдини.

Ф. Ніцше, згідно тверджень М. Гайдеггера, є останнім філософом модерну [5], у філософії якого чітко проявляється присутня у деїзмі (Р. Декарта) та пантеїзмі (Б. Спінози) ідея смерті Бога, який визнає життя людини, поневолюючи її, а, з іншого боку, проявляється тенденція на побудову нового світу, в якому не буде поневолення. Але дана мета не була втілена в реальність, що можливо було пов'язане з тим що в модерн було екстрапольовано цілий аксіологічний пласт премодерну. Як результат, ми розуміємо, що модерн допоміг реалізувати істину про наявність рівних можливостей, зберігши водночас у соціокультурному просторі премодерні ієрархічні структури, які найповніше виявилися у бінарній опозиції пануючих і підвладних.

Постмодерн як нова світоглядна парадигма, знайшов своє відображення у постмодернізмі, що прийнято

розглядати «як особливий тип світогляду, орієнтований на формування такого життєвого простору, в якому головними цінностями стають свобода в усьому, спонтанність діяльності людини, ігрове начало» [7], парадигмальну сітку постмодерну становить деструктивна тенденція, що проявляється через заперечення норм і традицій та відмова від авторитетів.

Постмодернізм, як реакція на нереалізованість соціальної програми Просвітництва, пропонує програму, що знищує все, що було основоположним та основним у модерні, як приклад утворюється нова форма постсуспільства де руйнуються прийнятні соціальні моделі шляхом трансформації в нові ансамблі. У результаті виникає постсоціальна реальність, яка відрізняється від премодерної і модерної спільноти. Характерним для постсуспільства є поєднання індивідів, які живуть разом, але фактично окремо, нічого не знаючи один про одного, переважає принцип повної гетерогенності – фізично поруч можуть перебувати найрізноманітніші за основними соціальними і особистісними характеристиками істоти.

На нашу думку постсуспільство максимально повно виявляє чинники, які зумовили до утвердження одного з ключових, й що важливо спільного для усіх представників

Висвітлення сутності постмодернізму як прямої протилежності соціального проекту модерну

постмодернізму, концепту «смерті суб'єкта». Суб'єкт зникає у момент, коли знецінюється «метанаратив», в межах якого був сформований цей концепт, тобто суб'єкт, який у класичній філософії визначався здатністю мислити, помирає разом із класичною філософією. На заміну йому, як зауважує М. Фуко у праці «Слова і речі. Археологія гуманітарних наук», приходить новий соціокультурний феномен як людина у «двозначному становищі об'єкта, що пізнається, й суб'єкта, що пізнає; водночас і володар і підданий, спостерігач і спостережуваний» [8, с. 333-334]. Виникнення людини зумовлене розчепленням класичного дискурсу, в результаті чого було сформовано простір людського буття людини у його повноті.

У даному контексті йдеться про докорінну парадигмальну трансформацію, що зумовило зміну ціннісних та світоглядних установок, але між тим зберігши основні цінності парадигми модерну як - ієрархія цінностей та визначеність, як результат панування думки, що людина – це соціокультурний феномен, який виник в результаті соціокультурних трансформацій, що відбулися на тлі філософії Просвітництва і протестантської етики й сформували підвалини для утвердження самототожної індивідуальності з чітко визначеними соціальними цінностями та ідеалами. Визначне місце в процесі утвердження

останніх відіграла освіта, яка відкрила можливість для забезпечення максимальної рівності можливостей у досягненні окресленої мети.

Загалом соціальний проект модерну проявився в тому, що людина утверджувалася як щось центроване та принципово цілісне, пристойне, моральне та закінчене, в той час як те, що відхилялося від цього ідеалу, виступало не просто порушенням норми, а передусім хворобою, яку необхідно лікувати і викорінювати.

У постмодернізмі суб'єкт не тільки втрачає свою колишню монументальність, а й нівелюється як онтологічна даність. Детермінований всім сущим, він перетворюється на піщинку, позбавлену будь-яких координатних вимірювань через тиск, що здійснюється на нього з усіх боків, людина розчиняється у зовнішніх проявах, втрачаючи свою суб'єктну цілісність.

Зауважимо, що наприклад М. Фуко, стверджуючи закономірність «смерті суб'єкта (людини)» під впливом зовнішнього тиску владних структур, все ж переконаний, що ні Воно, ні Над-Я, ні мовні структури не є факторами, що пригнічують суб'єктність. Він вважає, що просто немає ніяких детермінант, які формують суб'єктність або стримують її прояви. І це, на думку мислителя, зумовлено передусім відсутністю суб'єктивності, позаяк вона є тільки фікцією, що створена

соціальною програмою модерну. Суб'єкт, на думку постмодерністів, – це винахід, конструкт тієї світоглядної чи ідеологічної програми, яка заклала підвалини його утвердження. Такою інстанцією може бути будь-хто, починаючи від батьків та вихователів, які визначають світогляд дитини, і закінчуючи державною ідеологією чи суспільними нормами, які залучають дитину у деякий комунікативний простір.

Зауважимо, що усі згадані нами джерела конституювання суб'єктності виступають своерідними владними структурами, які формують свого слухняного суб'єкта. Але конструкт «слухняний суб'єкт» йде врозріз з тими якостями, які притаманні справжньому суб'єкту – усвідомленість, самовизначеність, цілісність світоглядної позиції. Ще більш сумнівним, за умови наявності «слухняного суб'єкта», видається дискурс щодо наявності особистості.

Загалом, постмодерністський погляд на суб'єкта можна охарактеризувати як негативістський і навіть песимістичний, адже в межах даної парадигми суб'єкт вмирає не в буквальному сенсі, а в контексті наративу модерну, з притаманною йому вірою в автономію суб'єкта. Суб'єкт – це завжди продукт певного типу дискурсивної діяльності і постає як результат

способу конституювання суб'єктивності, який діє в рамках даного дискурсу, тому ми погоджуємось з думкою М. Фуко, що людина – «це недавнє створіння, яке творець усякого знання виготовив своїми власними руками не більше двохсот років тому правда, вона дуже швидко постаріла, що легко уявити, ніби багато тисячоліть вона лише очікувала в темряві моменту осяяння, коли нарешті вона була б пізнана» [8, с. 330].

Зауважимо, що стверджуючи новітній характер концепту «людина», М. Фуко не заперечує того, що як біологічний вид *Homo sapiens* давно існував, між тим людини у її модерному сенсі не було, і в результаті звільнення від кайданів звичного суспільства з притаманними йому світоглядними принципами, з'явився простір для утвердження людини як особливого виду, що займає власне функціональне, просторове середовище, вистаючи водночас унікальним феноменом у гносеологічному вимірі, де вона одночасно є і суб'єктом і об'єктом пізнання, найбільш повно людина виявляється у соціокультурному середовищі, позаяк утвердження свободи відкрило для неї можливість свідомо обирати власне місце та призначення.

На перший погляд, цілком оптимістичні засновки М. Фуко, приводять його до вкрай песимістичних антропологічних висновків. Людина, стверджує

Висвітлення сутності постмодернізму як прямої протилежності соціального проекту модерну

мислитель, «зникне, як зникає обличчя, намальоване на прибережному піску» [8, с. 404]. Цей здавалося б песимістичний висновок мислителя, зумовлений світоглядними засновками його антропологічної концепції.

В межах останньої, суб'єкт розглядається як залежний від принципів побудови мови, від кайданів цивілізації, від правил і обмежень, від норм, властивих даному типу культури, від десуб'єктивуючої ролі ідеалів споживання, що перетворюють суб'єкта в систему знаків, і завдяки такій залежності він втрачає свою ідентифікацію з самим собою. Фактично, автономний суб'єкт міг існувати тільки в світоглядному просторі парадигми модерну, яка ідеалізувала й абсолютизувала базові дисциплінарні заклади, заради підпорядкування індивідуального тіла колективному, прагнення зробити душу індивіда подобою суспільної машини [9].

Таким чином, автономія суб'єкта, яку обґрунтував модерний дискурс, є лише видимістю, симуляцією, яка формує типового соціального суб'єкта, або в термінології психоаналізу З. Фрейда, здорову особистість. Поряд з іншим, М. Фуко, висвітлюючи своєрідність впливу владних структур сьогодення на особистість, виявляє вкрай істотну для нашого дослідження думку про те, що не суб'єкт, як вважав І. Кант,

визначав світ через власну здатність пізнання, а навпаки: світ, мова, діяльність тощо визначають суб'єкта.

«Смерть суб'єкта», який на рівні соціального актуалізувався як соціальний суб'єкт, призвело до того, що багато філософів-постмодерністів (зокрема, Ж. Дельоз), абсолютизує шизофренію як головну властивість істинної суб'єктності, вільної і революційної. Сфера божевілля у вимірі її модерного тлумачення, тобто як абсолютизація ірраціонального, сприяє досягненню суб'єктом відносної суверенності від норм ідеології. Тільки ірраціональне здатне чинити опір владі і нав'язаній ідеології.

В парадигмальному полі постмодернізму, справжнім суб'єктом, тобто абсолютно автономним суб'єктом може бути тільки шизофренік. Він вільний від будь-якої відповідальності і від соціальних норм, і він вже не боїться зійти з розуму [9]. Між тим, з точки зору психології, суб'єктність як раз визначається високим ступенем відповідальності за свої вчинки; якщо людина виступає творцем свого життя, то її відповідальність за свої вчинки зростає. За Ж. Дельозом, шизофренія як вища форма божевілля постає засадничим визвольним початком для особистості та революційною силою суспільства.

Раціональність, як стверджують теоретики

шизоаналізу, виступає репресивним механізмом, що стримує вільну діяльність машини бажання. На відміну від психологів-клініцистів, які бачать в шизофренії тільки патологію, Ж. Дельоз романтизує цей психічний розлад, який він таким не вважає. Для нього шизофренія – це вершина прояву суб'єктності. Вільний суб'єкт – це деконструюваний суб'єкт, який свідомо нехтує суспільно-культурні канони на угоду своїм природним бажанням. Тотожність особистості швидкоплинна, а тому суб'єкт ніби перебуває в точці кола, центром якого є не стільки Ego, скільки сфера несвідомого – бажання.

Іншими словами, постмодернізм, який підірвав засадничі принципи парадигми модерну, запропонував власний соціальний проект, в межах якого людина, або соціальний суб'єкт повністю децентрована, вона перебуває на межі багатьох ідентичностей, які не мають навіть інтенції на утвердження цілісності чи завершення. Людина перебуває у постійному становленні, що яскраво проявляється в контексті парадигми сучасної освіти, яка здійснюється протягом усього життя не відкриваючи можливості для досягнення дорослості.

Соціальний і тим паче антропологічний проект постмодерну сьогодні не можна вважати завершеним, а тому незавершеною і навіть

дискусійною залишається ідея про утвердження «дивідуума», що прийшов на зміну концепту «індивідуума». «Дивідуум» – розірвана, збентежена, позбавлена цілісності людина постмодерну, яка втрачає цілісність і самоідентичність як якесь почуття самототожності і уявлення про своє Я: він – людина багатолика, у нього не одна ідентичність, а кілька, і ті, в свою чергу, нескінченно подільні. Це співвідноситься з тим, що всередині дивідуума неможливо виявити хоч якусь контролюючу інстанцію – самість як той стрижень, на який нанизуються ті чи інші ідентифікації.

Людина, для постмодерністів, – це просто місце зустрічі безлічі суперечливих сил, прагнень та імпульсів, що не має центру. Цеглинки, з яких вона складається, випадкові і фрагментарні, а тому засоби масової інформації перетворюють постлюдину в чистий екран, на який вони можуть проектувати будь-які уявлення й ідеї. Між тим, тільки за умов постмодерну людина отримала можливість вийти за усілякі парадигмальні рамки й, можливо у майбутньому, перетворитися на особистість з деякими чітко визначеними етичними принципами [10].

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Протиставляючи соціальну програму постмодернізму до модерну, було виявлено, що

Висвітлення сутності постмодернізму як прямої протилежності соціального проекту модерну

людина у її загальноприйнятому значенні постає не вічною онтологічною даністю, а світоглядним конструктом парадигми модерну, що сформувалася у ході поступового звільнення західноєвропейського суспільства від зовнішнього примусу, який у премодерні зазвичай пов'язувався з ідеєю Бога.

Іншими словами, людина як соціальний суб'єкт виникає у момент, коли звільняється від опіки Бога, який виступав зовнішнім щодо неї детермінуючим чинником, та починає розбудовувати свій власний світ, руйнуючи притаманну традиційному суспільству ієрархічність.

Формування соціальної програми постмодерну розпочалося у момент, коли чітко проявилася криза «звільненої» людини, яка постала як результат усвідомлення того, що людину не можна розглядати альфою і омегою світу, позаяк вона постає вторинним щодо світу і детермінованим ним явищем з багатьма не пов'язаними між собою ідентичностями.

У підсумку цього, руйнується індивідуум, як модерний проект з чітко визначеною ідентичністю і соціальною роллю, а утверджується ідея дивідуума, ідентичність якого перебуває у постійному становленні в поки що невідомому напрямку, що потребує подальшого поглибленого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Лекторский В. А. Христианские ценности, либерализм, тоталитаризм, Постмодернизм. *Вопросы философии*. 2001. № 4. 6-9.
2. Гегель Г. В. Ф. *Философия религии*: в 2-х т. Москва : *Мысль*, 1975. Т. 1. 532 с.
3. Ницше Ф. *Веселая наука* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nietzsche.ru/works/main-works/svasian/?curPos=1>
4. Бердяев Н. Опыт эсхатологической метафизики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://krotov.info/library/02_b/berdyaev/1941_38_08.html.
5. Хайдеггер М. Слова Ницше «Бог мертв» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ec-dejavu.ru/g/God.html>
6. Ницше Ф. Человеческое, слишком человеческое. Книга для свободных [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.e-reading.club/book.php?book=41879>
7. Нарижный Ю. Философия постмодернизма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://postmodern.in.ua/?p=1695>
8. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. Москва : *Прогресс*, 1977. 404.
9. Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.e-reading.club/book.php?book=95796>
10. Ильин А. Н. Субъект в пространстве философии постмодернизма. Информационный гуманитарный портал «Знание. Понимание. Умение» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2010/1/Ilyin_Subject/#_edn20.

REFERENCES

1. Lektorskiy, V. A., 2001. Christian values, liberalism, totalitarianism, post-modernism. *Voprosy filosofii* (Questions of philosophy). 4. 6-9.
2. Gegel, G. V. F., 1975. *Philosophy of religion*, 1. Moscow: Mysl.
3. Nitsche, F. *The Gay Science*. Retrieved from: <http://www.nietzsche.ru/works/main-works/svasian/?curPos=1>.
4. Berdyaev, N. *Experience of eschatology metaphysics*. Retrieved from: http://krtov.info/library/02_b/berdyaev/1941_38_08.html
5. Haydegger, M. *Words of Nietzsche "God is dead"*. Retrieved from: <http://ec-dejavu.ru/g/God.html>
6. Nietzsche, F. *Human, All Too Human: A Book for Free Spirits*. Retrieved from: <http://www.ereading.club/book.php?book=41879>
7. Narizhnyi, Yu. *Philosophy of post-modernism*. Retrieved from: <http://postmodern.in.ua/?p=1695>
8. Fuko, M., 1977. *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. Moscow: Progress.
9. Ilyin, I. P., 1996. *Post-structuralism. De-constructivism. Post-modernism*. Moscow: Intrada. Retrieved from: http://royallib.com/read/ilin_ilya/poststrukturalizm_dekonstruktivizm_postmodernizm.html#0
10. Ilyin, A. N., 2010. *A subject in a space of philosophy of post-modernism (The Informative humanitarian portal "Knowledge. Understanding. Ability")*. Retrieved from: http://www.zpu-journal.ru/ezpu/2010/1/Ilyin_Subject/#_edn20

SUKENNIKOV, OLEKSIY - Head of Education Department Svyatoshinskaya regional state administration in the city of Kiev (Kiev, Ukraine)

E-mail: sukennikov@ukr.net

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-3362-7999>

COVERING THE ESSENCE OF POST-MODERNISM AS THE EXACT OPPOSITE OF THE MODERN SOCIAL PROJECT

Annotation

The relevance of the study of sociocultural transformations more and more often manifest themselves not only in a change in the outlook of a person, but also often in the transformation of the political, economic, social life of society, where axiological attitudes are devalued, which formed the basis of the European community, and as a result, everything that was considered an ideal, which was the basis of life not only in general society, but also a specific person, loses its essence, turning into an illusion and arises as a kind of "metanarrative", which creates norms, in turn deprives a person of the right to real freedom. Together with the "metanarrative", the person himself dies out, whose image is destroyed under the influence of world outlook and socio-cultural transformations. In the modern world, the human problem is one of the key issues in philosophy, because it is the alpha and omega of philosophical discourse.

The purpose and objectives of the article are to study the features social program of postmodernism through the prism of its opposition to the social project of modernity and in the development of a scientific and methodological basis for the systematization of scientific ideas in order to create a new society, which in turn will create the basis for the formation of a modern and updated social consciousness. On the basis of the stated prescriptions, we

---

Висвітлення сутності постмодернізму як прямої протилежності соціального проекту модерну

consider it necessary to consider postmodernism as a result of the established views and templates of modernism and, on the basis of the findings, to determine its influence on the formation of modern society.

Scientific novelty: in the article, the main idea is that a person in the modern sense is not an eternal ontological given, but an ideological concept of the paradigm of modernity, which was formed as a result of the liberation of Western European society from external compulsion. The main attention is focused on the fact that a person is not the alpha and omega of the world, he acts as a secondary link in the world and a deterministic phenomenon with incompatible elements. The destructive role of the social project of modernity is emphasized, because it is aimed at revealing the "death of a person", which in turn turns a person into a dividual.

Key words: individual, man, subject, dividual, superman, God, modernity, postmodernity.

СУКЕННИКОВ, О. В. - начальник управления образования Святошинской районной в городе Киеве государственной администрации (Киев, Украина)

E-mail: sukennikov@ukr.net

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-3362-7999>

ОСВЕЩЕНИЕ СУЩНОСТИ ПОСТПОМОДЕРНИЗМУ КАК ПРЯМАЯ ПРОТИВОПОЛОЖНОСТЬ СОЦИАЛЬНОГО ПРОЕКТА МОДЕРНУ

Аннотация

Актуальность исследования социокультурных трансформаций чаще все проявляются не только в изменении мироощущение человека, но и зачастую в преобразовании политической, экономической, социальной жизни общества, где обесценены аксиологические установки, что составляли основу европейского сообщества, а в результате все, что считалось идеалом, который составлял основу жизни не только в общем общества, но и конкретного человека, теряет свою сущность, превращаясь в иллюзию и возникает своеобразным «метанаративом», что создает нормы, в свою очередь лишает человека права на реальную свободу. Вместе с «метанаративом», вымирает сам человек, образ которого, разрушается под влиянием мировоззренческих и социокультурных трансформаций. В современном мире проблема человека является одной из ключевых в философии, ведь является альфой и омегой философского дискурса.

Цель и задачи статьи заключаются в изучении особенностей социальной программы постмодернизма сквозь призму его противопоставление социальному проекту модерна и в разработке научно-методологической базы для систематизации научных идей с целью создания нового общества, что в свою очередь создаст основу для формирования современного и обновленного общественного сознания. На основе заявленных предписаний считаем необходимым рассмотреть постмодернизм как результат на устоявшиеся взгляды и шаблоны модернизма и на основе полученных выводов определить его влияние на становление современного общества.

Научная новизна: в статье основная мысль заключается в том, что человек в современном понимании - это не вечная онтологическая данность, а мировоззренческий концепт парадигмы модерна, который образовался вследствие освобождения западноевропейского общества от внешнего принуждения. Основное внимание сосредоточено на том, что человек не является альфой и омегой мира, он выступает вторичным звеном по миру и детерминированным явлением с несовместимыми между собой элементами. Подчеркнуто деструктивную роль

социального проекта модерна, ведь он направлен выявить «смерть человека», что в свою очередь превращает человека в дивидуума.

Ключевые слова: индивидуум, человек, субъект, дивидуум, сверхчеловек, Бог, модерн, постмодерн.

Received date 05. 12.2020

Accepted date 10.12.2020

Published date 30.12.2020